

تحلیل پیوند فضایی - عملکردی کانون‌های گردشگری (مطالعه موردی: ناحیه اردبیل)

مصطفی طالشی^۱

دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

کیومرث خداپناه

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

محسن آقایی هیر

استادیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

تاریخ ارسال: ۱۳۹۶/۱۰/۱۶ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۰۲/۰۸

چکیده

شهرها و روستاها به عنوان مراکز اصلی تجمع انسان‌ها و شکل‌دهنده اصلی بنیان‌های جغرافیایی یک ناحیه می‌باشند که دارای روابط خاص با تکیه بر ویژگی‌های اقتصادی اجتماعی و فضایی با یکدیگر هستند. روابط و تعاملات گسترده و متنوع روستایی-شهری سبب جریان‌های مختلف از جمله جریان افراد، سرمایه، محصولات و کالاها، اطلاعات، فناوری، نوآوری و مانند آن می‌شوند. بسیاری از تحولاتی که در شهرها و روستاهای یک ناحیه پدید می‌آید، نتیجه میزان و چگونگی تعاملاتی است که بین این فضاها وجود دارد. تحقیق حاضر از نوع توصیفی و تحلیلی بوده و هدف از انجام آن، شناخت و تحلیل پیوند فضایی-عملکردی کانون‌های گردشگری در ناحیه اردبیل می‌باشد. جامعه آماری تحقیق، طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ استان اردبیل، شامل ۵ کانون گردشگری موجود در ناحیه اردبیل می‌باشد. برای جمع‌آوری داده‌های موردنیاز تحقیق از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش و تحلیل شبکه از نرم افزار UCIENT و - برای ارائه پیوند فضایی-عملکردی در ناحیه اردبیل به صورت نقشه از نرم افزار ARC GIS استفاده شده است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که جریان جمعیت و جریان سرمایه دو جریان غالب فضایی ناحیه مورد مطالعه بوده که سبب تحولات فضایی-عملکردی در کانون‌های ناحیه شده است. ولی این تحولات در همه ابعاد و در همه کانون‌های ناحیه به یک اندازه نمی‌باشد.

واژگان کلیدی: پیوند فضایی - عملکردی، جریان‌های فضایی، کانون‌های گردشگری، تحلیل شبکه، اردبیل.

مقدمه

امروزه بسیاری از کشورها، به ویژه کشورهای که به لحاظ موقعیت مکانی از چشم اندازه‌های طبیعی زیبا برخوردارند، گردشگری را در برنامه توسعه خود گنجانده‌اند تا از این طریق بتوانند فرآیند توسعه خویش را هموار - سازند. در این ارتباط از یک طرف یکی از راهبردهای تقویت قابلیت توسعه نواحی، گسترش گردشگری در مناطق دارای پتانسیل و از طرف دیگر، رشد و گسترش شهرنشینی و نیاز جوامع شهرنشین به بازدید از جاذبه‌های طبیعی سبب سرازیر شدن خیل عظیمی از جمعیت شهرنشین به نواحی و مکان‌های دارای جاذبه‌های گردشگری شده است (Sharpley, 2002: 233). بسیاری از کشورها با به کارگیری این رهیافت توانسته‌اند وضعیت خویش را تا حد درخور توجهی بهبود بخشند. از این رو این صنعت یکی از بزرگ‌ترین فعالیت‌های اقتصادی است که پرشتاب‌ترین رشد را در میان صنایع جهان دارا بوده و عامل مهمی در توسعه اقتصاد ملی و محلی در سراسر جهان محسوب می‌شود (Scott and Lemieux, 2010: 146).

در نواحی روستایی، اثرات و پیامدهای گوناگونی از گردشگری قابل بررسی است که اغلب در یک چارچوب نظریه‌ای، شامل اثرات اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و کالبدی- زیست محیطی بررسی می‌شود. البته این اثرات و پیامدها هیچ‌گاه جدا از یکدیگر نبوده و اگر به شکل تعاملی مخصوصاً در بلند مدت ادامه داشته باشد، می‌تواند منجر به تشکیل کانون‌های گردشگری در نواحی دارای پتانسیل بالای گردشگری شود. این گونه از شکل‌گیری در جهت هم‌افزایی و ارائه کارآمدتر خدمات، معمولاً پس از مدتی سبب ایجاد جریان‌های فضایی- عملکردی و درنهایت شکل‌گیری پیوندهای فضایی- عملکردی در میان کانون‌های گردشگری می‌شوند. برخی از این کانون‌ها که در بدو امر روستایی هستند، بعضاً در اثر مزیت‌های حاصل از گردشگری توسعه یافته و به شهر تبدیل می‌شوند اما برخی دیگر همچنان روستا باقی می‌مانند. به نظر می‌رسد این کانون‌ها چه شهری و چه روستایی، می‌توانند نقش مهمی در توسعه پایدار روستایی برعهده داشته باشند (رضوانی، ۲۰۰۹: ۱۳۸۷-۸۹). کانون‌های گردشگری با ایجاد اشتغال و درآمد به پویایی اقتصاد منطقه میزبان کمک کرده و از حجم مهاجرت به شهرها می‌کاهند. به عبارت دیگر با برنامه‌ریزی مناسب و منطبق با شرایط موجود، می‌توان از این راهبرد جهت ثبات اقتصادی و جمعیتی منطقه میزبان بهره‌برداری نمود (Dwyer, 2012: 65). در کشورهای در حال توسعه سعی می‌شود با ایجاد کانون‌های گردشگری به عنوان مکمل کارکردهای اصلی فضای منطقه میزبان، موجبات ساماندهی، آمایش و پراکنش مناسب امکانات و خدمات فراهم گردد (Lepp, 2007: 877).

کانون‌های گردشگری به فضایی اطلاق می‌شود که علاوه برداشتن یک یا چند جاذبه گردشگری تاریخی، طبیعی، فرهنگی، و یا مذهبی خدماتی همچون اسکان، پذیرایی و تفریح را در قبال درآمد ارائه می‌دهند (راست قلم و همکاران، به نقل از سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۸: ۱۲۶). به طور کلی مشخصه‌های اصلی کانون‌های گردشگری تمرکز جغرافیایی و بخشی، همکاری در ارائه خدمات مکمل برای گردشگری باشد (Santos & Rosenfield, 2008: 47). با توجه به آنچه گفته شد به منظور تحلیل پیوند فضایی- عملکردی کانون‌های گردشگری لزوم توجه و بهره‌گیری از راهبردها و استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری با توجه به شرایط و ویژگی‌های زیست محیطی و جاذبه‌های اکولوژیکی (طبیعی و انسانی) هر منطقه امری لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل به علت دارا بودن منابع و جاذبه‌های شاخص گردشگری طبیعی، تاریخی، میراثی، فرهنگی، اجتماعی، درمانی و یا سایر انواع شناخته شده به عنوان یکی از قطب‌های جذب گردشگر در منطقه شمال غرب کشور مطرح هستند. همچنین، بخش کلانی از چرخه اقتصادی و نیروی انسانی شاغل در این مناطق در ارتباط مستقیم یا غیرمستقیم با بخش گردشگری بوده و ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های بالایی، جهت توسعه زیرساخت‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و عمرانی و نیل به توسعه بر مبنای بخش خدمات و از آن جمله گردشگری وجود دارد. از این منظر، در برنامه‌های توسعه‌ای این ناحیه، بخش گردشگری نقش محوری داشته و یا به عنوان یکی از بنیان‌ها و شاخص‌های اساسی توسعه، مورد نظر هست. براین اساس این تحقیق با هدف کلی شناسایی و بررسی رابطه فضایی-عملکردی کانون‌های گردشگری در ناحیه اردبیل به نگارش درآمده و بر آن است عوامل تأثیرگذار در پیوند فضایی-عملکردی کانون‌ها و رابطه بین آن‌ها را مورد توجه قرار دهد.

مبانی نظری

کانون‌های گردشگری با ارائه جذابیت و خدمات در استفاده از فضا و ویژگی‌های محیطی از یک طرف و اثر در بهبود و ارتقاء شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی و زیست محیطی منطقه میزبان از طرف دیگر مورد توجه واقع شده‌اند، ویژگی‌های کانون‌های گردشگری باعث جذب گردشگران بصورت انبوه شده و از این رو توجه به رشد و پایداری آن‌ها در تداوم جذب گردشگران و ارائه خدمات در اولویت می‌باشد (راست قلم و همکاران، به نقل از باردولت، ۱۳۸۹: ۱۲۴). در مورد توسعه و برقراری پیوند فضایی-عملکردی میان کانون‌های گردشگری دو دیدگاه وجود دارد، دیدگاه اول ایجاد کانون‌های گردشگری جهت بازساخت سکونتگاه‌های مناطق میزبان می‌باشد در این دیدگاه از پدیده گردشگری جهت بازساخت حیات منطقه میزبان استفاده گردیده و تأکید به بهره برداری جامعه میزبان از فرصت‌های جدید اقتصادی می‌باشد. در دیدگاه دوم کانون‌های گردشگری عامل ایجاد توسعه پایدار و حفاظت از منابع طبیعی بدون آثار مخرب بر زیست بوم‌های طبیعی می‌باشد (زاهدی، ۱۳۸۲: ۹۲). روابط بین کانون‌های گردشگری که خود را عمدتاً به شکل جریان‌های جمعیت، کالا، سرمایه، عقاید، اطلاعات و نوآوری نشان می‌دهد، پدیده‌ای فضایی- مکانی است و شناخت، تبیین و کشف قانونمندی‌های کلی حاکم بر آن، در چهارچوب روابط متقابل انسان و محیط موضوعی جغرافیایی بوده و از اهمیت نظری و کاربردی ویژه‌ای برخوردار است (سعیدی، ۱۳۹۲: ۱۱). برای تبیین دقیق جریان‌ات و روند تحولات کالبدی- فضایی روستاهای پیرامون کلانشهرها و کانون‌های گردشگری، نظریه‌ها و رویکردهای مختلفی از جمله قطب‌رشد، مکان مرکزی، رویکرد مرکز-پیرامون، مراکز رشد، کارکردهای شهری در توسعه روستایی، توسعه یکپارچه روستایی، توسعه روستا- شهری و شبکه منطقه‌ای وجود دارد (صرافی، ۱۳۷۹: ۹۹). در پژوهش حاضر از بین این نظریه‌ها و رویکردها، شبکه منطقه‌ای داگلاس، به عنوان رویکرد حاکم بر تحقیق انتخاب شده است. راهبرد شبکه منطقه‌ای مبتنی بر پیوندها و وابستگی متقابل روستا-شهری و براساس نظام سلسله مراتبی سکونتگاه‌ها در ناحیه بوده و بر ماهیت و دامنه وابستگی سکونتگاه‌ها به یکدیگر تدوین شده است. زیرا در سطح ناحیه و منطقه، سکونتگاه‌ها با یکدیگر پیوند داشته و ارتباط آن‌ها به صورت سلسله مراتبی و براساس تنوع کارکردی شهرها و دامنه نیاز سکونتگاه‌های روستایی است، در فرآیند توسعه منطقه‌ای که توسط داگلاس ترسیم گردیده است تأکید اصلی بر چگونگی شکل‌گیری پیوندهای کلانشهری قرار دارد، چرا که در صورت

شکل گیری صحیح این جریانات و پیوندها میان روستا و شهر، فضاهای روستایی - شهری در یک ناحیه همگن مبتنی بر پیوندهای چندگانه و وابستگی متقابل با یکدیگر خواهند بود و این پیوندها بر توسعه سکونتگاهی در قالب روندهای ناحیه‌ای تأثیرگذار است. از این رو پیوندهای کلانشهری و به تبع آن، تحولات کالبدی - فضایی و دگرگونیهای اقتصادی - اجتماعی روستاهای پیرامونی، در اثر نقش مؤثر جریان های پنج گانه (جریان مردم، تولید، کالاها، سرمایه^۴ و اطلاعات^۵) قابل تبیین است (Douglass, 1998:43). در یک جمع‌بندی می‌توان گفت، رویکرد شبکه منطقه‌ای، نظام غیر متمرکز برنامه ریزی را برای بررسی نحوه عمل پیوندهای روستایی - شهری توصیه می‌کند. این رویکرد بسیاری از برداشت‌های مرتبط با مدل‌های مبتنی بر نظام‌های بالا به پایین و نظام‌های شهری متعارف و غالب در سیاست‌گذاری ها را به رویارویی می‌طلبد. این رویکرد، نگرشی نسبتاً متنوع، منعطف و جامع نگر به توسعه منطقه‌ای را پیش می‌کشد که بر هماهنگ سازی و ادغام توسعه روستایی با توسعه شهری در مقیاس ناحیه‌ای و محلی استوار است. رویکرد مورد نظر، بر مجموعه‌ای نامتمرکز و خردمندانه از دخالت سیاسی اصرار می‌ورزد که تنوعات موجود از لحاظ برخورداری‌های منابع ناحیه‌ای، تقسیم کار موجود در بخش‌های شهری و روستایی و نیازها و توانمندی‌های توسعه محلی را مورد حمایت قرار دهد (سعیدی، ۱۳۸۲: ۸۸).

پیشینه تحقیق

ضرغام و محمد امینی در سال (۱۳۹۴) در کتاب خوشه‌های گردشگری از نظریه تا عمل، ابداع خوشه‌ای، مبانی و مفاهیم خوشه گردشگری، خوشه در صنعت گردشگری، و تحلیل خوشه گردشگری در بندر انزلی را مورد مطالعه قرار داده‌اند. مرشدی و همکاران در سال (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «پهنه بندی فضایی کانونهای گردشگری به منظور تعیین مناطق بهینه خدمات گردشگری در استان فارس» به این نتیجه دست یافته‌اند که قلمرو تحقیق با توجه به جاذبه‌های گردشگری متعدد، دارای توزیع نامتعادل و نامناسب از لحاظ دسترسی به خدمات گردشگری می‌باشند. طالشی و اسکندری در سال (۱۳۹۲) در مقاله‌ای با عنوان «راهبرد پیوند فضایی - عملکردی کوهستان و سواحل در پایداری توسعه گردشگری رودخانه کر گرگانرود» با بهره گیری از روش‌های تحلیل استراتژیک به کمک سوات به این نتیجه رسیده‌اند که پیوند فضایی کوهستان و ساحل در این حوضه آبخیز علاوه بر توسعه زیرساختها، تشویق و رشد بخش خصوصی، کاهش خسارات محیط زیست و ایجاد محیط مطلوب برای توسعه گردشگری و خروج ناحیه از انزوای جغرافیایی را فراهم می‌آورد. راست قلم و همکاران در سال (۱۳۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «بررسی مزیت‌ها و محدودیت‌های توسعه کانون‌های گردشگری شهرستان شهرکرد با استفاده از تحلیل SWOT» به این نتیجه رسیده‌اند که در منطقه مورد مطالعه میزان محدودیت‌ها با امتیاز ۵۷/۶۹ در سطح بالاتری نسبت به میزان مزیت‌ها با امتیاز ۵۵/۳۱ می‌باشد. هاشمی و غفاری در سال (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان «مدیریت توسعه پایدار گردشگری در

^۱. People Flow

^۲. □□□□□□□□ □□□□

^۳. □□□□□□□□□□ □□□□

^۴. □□□□□□ □□□□

^۵. □□□□□□□□□□ □□□□

روستای حاجی» گردشگری پایدار را براساس رویکرد مشارکتی توسعه محلی برگرفته از کشور ایتالیا با استفاده از ۲۰ متغیر و ۸۷ نمونه در روستای حاجی ایران با استفاده از روش SWOT به بررسی نقاط ضعف، نقاط قوت، تهدید و فرصت‌های مرتبط با برنامه‌های توسعه منطقه پرداخته‌اند. مایک داگلاس^۱ در سال (۱۹۸۸) در مقاله‌ای با عنوان «استراتژی شبکه منطقه‌ای برای پیوندهای دو سویه روستایی - شهری با نگاهی انتقادی به نگرش قطب رشد» به این نتیجه رسیده است که تغییر ساختاری و توسعه روستایی با نقش‌ها و عملکردهای شهری از طریق مجموعه‌ای از جریان‌های روستایی-شهری در پیوندهای شهری- روستایی اثر می‌گذارد. آکا^۲ در سال (۲۰۱۰) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی گردشگری روستایی در ترکیه» به این نتیجه دست یافته است که کشور ترکیه در زمینه گردشگری روستایی دارای قابلیت‌های زیادی است ولی انگیزه و سرمایه‌گذاری برای آن کافی نبوده است. اوکچ^۳ در سال (۲۰۱۲)، در مقاله‌ای با عنوان «هدف گردشگری روستایی چاره‌ای برای توسعه پایدار» به این نتیجه دست یافته است که ریشه اصلی مشکلات اقتصادی و زیست محیطی را می‌توان در بحرانهای در حال ظهور از مصرف ناپایدار و چشم اندازهای جدیدی از توسعه پایدار با تمرکز همه جانبه معنوی، اخلاقی، روانی و جسمی توسعه انسانی به جای تسلط مصرف‌گرایی که نیاز زمانه است پیش بینی کرد.

معرفی محدوده مورد مطالعه

ناحیه اردبیل در شمال غربی کشور به مساحت ۴۷۳۵/۲ کیلومتر مربع در مختصات جغرافیایی ۳۷ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۳۸ درجه و ۳۶ دقیقه عرض شمالی و ۴۷ درجه و ۴۶ دقیقه تا ۴۸ درجه و ۳۸ دقیقه طول شرقی واقع شده است. که دارای ۴ شهرستان، ۱۰ بخش، ۲۶ دهستان و ۳۴۴ آبادی دارای سکنه هست.

شکل شماره (۱): نقشه موقعیت کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل (منبع: نویسندگان، ۱۳۹۶)

تحقیق حاضر، با توجه به ماهیت مسئله و موضوع مورد بررسی، از نوع توصیفی و تحلیلی بوده و هدف آن شناخت و تحلیل پیوند فضایی - عملکردی کانون‌های گردشگری در ناحیه اردبیل هست. برای جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پژوهش از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه تحقیق حاضر، طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ استان اردبیل شامل ۵ کانون گردشگری شامل اردبیل، نمین، هیر، نیر و سرعین می‌باشد. شاخص‌ها و نماگرها از منابع مرتبط دریافت و سپس با بهره مندی از دیدگاه متخصصان و استادان دانشگاه تبیین شدند. با توجه به ماهیت متغیرهای تحقیق به ویژه میزان جریان‌های مختلفی در شگل‌گیری پیوند فضایی - عملکردی کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل دخالت داشته‌اند. انواع پیوندها براساس جریان‌های مختلف افراد، سرمایه، محصولات و کالا اطلاعات و نوآوری در ناحیه مورد مطالعه شکل می‌گیرد. که شدت این گونه جریان‌ها با توجه به قابلیت‌های زیست محیطی، اجتماعی- فرهنگی اقتصادی کانون‌های گردشگری متفاوت می‌باشد. در این تحقیق برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش از طریق تحلیل شبکه از نرم افزار UCIENT استفاده گردیده است و

^۱- Mikl, Douglass

^۲- Akca

^۳- Okech

در نهایت برای ارائه تحلیل پیوند فضایی-عملکردی در کانون‌های گردشگری ناحیه به صورت نقشه از نرم‌افزار ARC GIS استفاده شده است.

تحقیق حاضر به منظور شناخت و تحلیل عوامل تأثیرگذار پیوند فضایی-عملکردی کانون‌های گردشگری در ناحیه اردبیل انجام شده است جریان‌های مختلفی در شکل گیری پیوند فضایی-عملکردی کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل دخالت دارند. انواع پیوندها بر اساس جریان‌های مختلف افراد، سرمایه، محصولات و کالا اطلاعات و نوآوری در ناحیه مورد مطالعه شکل می‌گیرد. که شدت این گونه جریان‌ها با توجه به قابلیت‌های زیست‌محیطی، اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی کانون‌های گردشگری متفاوت می‌باشد.

جریان افراد: این دسته از جریان‌ها، جریان‌هایی دائمی و همیشگی میان کانون‌های گردشگری ناحیه است که به صورت های گوناگون تجلی می‌یابد. این جریان عمدتاً جریانی دوسویه در بین کانون‌های گردشگری ناحیه مورد مطالعه هست در محدوده مورد مطالعه این جریان به صورت حرکات روزانه مردم برای دریافت خدمات و امکاناتی نظیر خدمات بهداشتی-درمانی، آموزشی، اداری و مالی است. همچنین بخشی از مردم برای کار در بین کانون‌ها در حال رفت و آمد می‌باشند. با توجه به جدول و شکل زیر کانون گردشگری اردبیل به علت مرکز استان بودن و با تجمع گزینی ادارات، سازمان‌ها و کلیه نهادهای دولتی در خود، به عنوان تنها کانونی هست که بیشترین شدت جریان افراد با سایر کانون‌های ناحیه را دارد و کمترین شدت جریان افراد بین کانون‌های هیر با نیر و نیر با نمین به علت فاصله زیاد و ارتباط کمتر این کانون‌ها با یکدیگر هست.

جدول شماره (۴): میزان جریان جمعیت در بین کانون‌های مورد مطالعه ناحیه

کانون	اردبیل	نمین	هیر	نیر	سرعین
اردبیل	۰	۲۳۷۱۲۰	۲۱۶۸۱۰	۲۲۳۱۰۴	۳۲۴۷۸۰
نمین	۲۲۴۶۴۰	۰	۱۸۸۵۱	۱۶۸۱۷	۲۱۰۲۴
هیر	۲۰۸۰۵۰	۱۶۵۴۸	۰	۱۴۳۷۰	۱۷۸۵۶
نیر	۲۱۵۰۴۰	۱۴۹۶۶	۱۶۴۴۸	۰	۱۹۰۳۱
سرعین	۲۰۸۷۸۰	۱۷۷۴۰	۱۵۹۶۲	۱۶۶۴۱	۰

منبع: فرمانداری و بررسی میدانی، ۱۳۹۶

شکل شماره (۲): جریان افراد در بین کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل (منبع: یافته‌های نویسندگان، ۱۳۹۶)

جریان سرمایه: سرمایه به عنوان مهم‌ترین عامل ایجاد جریان‌های تحول ساز بین کانون‌های گردشگری ناحیه بوده و طیف گسترده و بسیار متنوعی را شامل می‌شود. این جریان‌ها شامل سرمایه‌گذاری در بخش های صنعتی، کارگاهی، خدمات، مغازه و مسکن، زیرساختی، گردشگری، خدماتی و رفاهی، خرید کالا، خرید و فروش محصولات کشاورزی، پرداخت اجاره زمین، پس اندازهای مالی در بانک‌ها، انتقال ارزش افزوده تولیدات به کانون‌ها توسط سرمایه‌داران و دلالت، خرید کالاهای مصرفی، خرید ماشین‌آلات کشاورزی و تعمیر آن‌ها در تعمیرگاه‌های وابسته به مراکز شهری کانون‌ها است. با توجه به جدول (۵) و شکل (۳) بیشترین جریان سرمایه در بین کانون‌های گردشگری اردبیل با سرعین و اردبیل با نمین و کمترین جریان سرمایه در بین کانون‌های گردشگری نیر با هیر است.

شکل شماره (۳): جریان سرمایه در بین کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل (منبع: یافته‌های نویسندگان، ۱۳۹۶)

جدول شماره (۵): میزان جریان سرمایه در بین کانون‌های مورد مطالعه ناحیه

کانون	اردبیل	نمین	هیر	نیر	سرعین
اردبیل	۰	۱۰۵۸۴۴	۲۰۸۷۰	۱۲۹۰۶	۲۱۶۷۵۶
نمین	۷۸۴۱۹	۰	۶۴۵۱	۳۹۹۰	۱۰۲۲۴
هیر	۵۷۱	۳۳۱	۰	۱۴۵	۴۹۱۴
نیر	۸۴۶	۱۲۷۵	۱۲۶	۰	۳۷۳۹
سرعین	۸۸۲۴۳	۵۱۸۰	۳۲۰	۵۲۹	۰

میزان سرمایه به میلیارد ریال می‌باشد منبع: استانداری اردبیل، ۱۳۹۶

جریان محصولات: در بین کانون‌های گردشگری بیشترین نوع جریان محصولات و کالاها مربوط به تولیدات - محصولات کشاورزی و جریان انتقال کالاهای صنعتی و کارخانه‌ای است. پس از برداشت محصولات توسط کشاورزان، بازاریان و دلان در بین کانون‌های گردشگری منطقه مراجعه کرده، محصولات باغی و زراعی کانون‌ها را از کشاورزان خریداری و با وسایل نقلیه خود به شهرها منتقل می‌کنند. همچنین تولیدات صنعتی و کارخانه‌ای توسط نمایندگی‌هایی که در نقاط شهری کانون‌ها وجود دارد عرضه می‌گردد. در این میان با توجه به جدول (۶) و شکل (۴) بیشترین جریان محصولات و کالا بین کانون‌های اردبیل با کلیه کانون‌ها و کمترین نوع جریان بین کانون‌های هیر با نیر و سرعین و نیر با سرعین است.

جدول شماره (۶): میزان جریان محصولات در بین کانون‌های مورد مطالعه ناحیه

کانون	اردبیل	نمین	هیر	نیر	سرعین
اردبیل	۰	۷۱۴۰۷	۹۹۶۵	۹۵۳۵	۵۲۶۷۵
نمین	۳۵۹۲۶۹	۰	۳۹۷۷	۲۴۵۹	۳۱۳۹
هیر	۱۲۰۷۵۷	۱۱۵۵	۰	۳۴۳	۴۴۶
نیر	۱۳۶۵۱۶	۱۱۰۵	۵۳۱	۰	۴۲۶
سرعین	۱۷۷۲۳۶	۶۱۰۳	۲۹۳۴	۱۸۱۴	۰

واحد سنجش در محصولات تن می‌باشد منبع: نتایج سرشماری کشاورزی، ۱۳۹۳

شکل شماره (۴): جریان محصولات در بین کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل (منبع: یافته‌های نویسندگان، ۱۳۹۶)

جریان اطلاعات و نوآوری: این جریان، جریانی کاملاً مسدود در تغییر شیوه‌های مصرف، پوشش، شکل خانه‌ها و وسایل مورد استفاده در خانه و به طور کلی شیوه زندگی است، جریان اطلاعات و نوآوری در بین کانون‌های گردشگری ناحیه - شامل تعداد نمایشگاه‌های برگزار شده فصلی در مورد پوشاک، محصولات کشاورزی، مبلمان، غذاهای محلی سنتی، اجرای برنامه‌های فرهنگی، کنسرت‌ها، تعداد نشریات و مجلات محلی و همچنین برنامه‌های تلویزیونی اجرا شده توسط شبکه استانی در هر کدام از کانون‌های گردشگری ناحیه می‌باشد. جریان اطلاعات و نوآوری در بین کانون‌های ناحیه بیشتر مربوط به نشریات و نمایشگاه‌های برگزار شده در بین کانون‌های گردشگری ناحیه است. با توجه به جدول و شکل زیر بیشترین جریان بین کانون اردبیل با کلیه کانون‌های گردشگری ناحیه و کمترین جریان هم بین نمین با هیر و نیر، نیر با هیر می‌باشد.

جدول شماره (۷): میزان جریان اطلاعات و نوآوری در بین کانون‌های مورد مطالعه ناحیه

کانون	اردبیل	نمین	هیر	نیر	سرعین
اردبیل	۰	۹۴۵	۶۲۴	۶۳۰	۹۵۱
نمین	۱۰۵	۰	۰	۱۵	۲۳

هیر	۵۷	۱۳	۰	۱۰	۱۸
نیر	۷۸	۳۱	۱۳	۰	۳۲
سرعین	۹۴	۴۵	۴۱	۴۷	۰

واحد سنجش تعداد می‌باشد منبع: استانداری و میراث فرهنگی و گردشگری اردبیل، ۱۳۹۶

شکل شماره (۵): جریان اطلاعات و نوآوری در بین کانون‌های گردشگری ناحیه اردبیل (منبع: یافته‌های نویسندگان، ۱۳۹۶)

نتایج و بحث

هدف از انجام از انجام این تحقیق شناخت و تحلیل عوامل تأثیرگذار پیوند فضایی عملکردی کانون‌های گردشگری در ناحیه اردبیل بوده که براساس معیارهای (زیرساختی، مسائل زیست محیطی، تنوع جاذبه‌های کانون، قدرت جاذبه‌های کانون و دسترسی به خدمات عمومی) پنج کانون گردشگری در ناحیه شامل اردبیل، نمین، هیر، نیر و سرعین شناسایی شدند.

پیوند فضایی - عملکردی که بین کانون‌های گردشگری ناحیه مورد مطالعه اتفاق افتاده است حاصل جریان‌ات و پیوندهای فضایی بین کانون‌ها است. که این جریان‌ات بیشتر در قالب جریان جمعیت، سرمایه، محصولات و اطلاعات و فن آوری نمود پیدا کرده و در نتیجه این جریان‌ات در بین کانون‌های گردشگری ناحیه پیوندهای اجتماعی و فرهنگی، اقتصادی و خدماتی اداری شکل گرفته است. نتایج بررسی هر یک از جریان‌ها و پیوندهای موجود در کانون‌های ناحیه نشان داد که بیشترین جریان‌ها از کلیه کانون‌ها به سمت کانون اردبیل به علت مرکز استان بودن و تمرکز اداری، امکانات، خدمات و شبکه ارتباطی در آن می‌باشد. کمترین نوع جریان نیز در بین کانون‌های ناحیه مربوط به کانون‌های هیر با نیر به علت فاصله زیاد این دو کانون نسبت به همدیگر می‌باشد. کانون گردشگری سرعین نیز به علت نقش توریستی بیشتری که در بین دیگر کانون‌های ناحیه دارد در کلیه جریان‌های موجود بین کانون‌ها در رتبه دوم نسبتاً قوی بعد از اردبیل قرار دارد. از نظر جریان افراد و سرمایه بیشترین جریان بعد از کانون گردشگری اردبیل در کانون سرعین به علت قطب گردشگری بودن در ناحیه بوده است. کمترین جریان افراد و سرمایه نیز در بین کانون‌های ناحیه متعلق به کانون‌های نیر با هیر و سرعین با هیر می‌باشد. در بررسی جریان محصولات، اطلاعات و نوآوری بیشترین جریان در مقایسه با سایر کانون‌های ناحیه متعلق به کانون اردبیل و کمترین جریان محصولات، اطلاعات و نوآوری ما بین کانون‌های نیر با هیر و هیر با سرعین به دلیل بعد فضایی می‌باشد.

راهکارهای پیشنهادی

با توجه به بررسی‌های میدانی و نتایج تحقیق موارد ذیل به عنوان راهکارهای پیشنهادی در منطقه مورد مطالعه ارئه می‌شود:

- تهیه و اجرای طرح جامع گردشگری در کنار تدوین برنامه‌های کوتاه مدت - میان مدت و دراز مدت برای بهره برداری هرچه سریع‌تر از پتانسیل‌های موجود در کانون‌های ناحیه.
- ایجاد هماهنگی بین نهادها و بخش‌های مختلف مرتبط با گردشگری به منظور یکپارچه سازی کارکردهای گردشگری در کانون‌های ناحیه.

- با توجه به نقش عامل زیربنایی در جریان‌های موجود بین کانون‌های گردشگری ناحیه بایستی سیستم ارتباطی و اطلاعاتی میان کانون‌های ناحیه تقویت شود و امکانات رفاهی و خدماتی نیز گسترش یابد.
- برگزاری جشنواره‌های فرهنگی، تاریخی و هنری در هر کدام از کانون‌های گردشگری با هدف ارتباط و برقراری پیوند بیشتر میان کانون‌های ناحیه.
- زمینه سازی افراد بومی به مشارکت در جهت توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات توریستی در کانون‌های گردشگری ناحیه.
- برنامه ریزی، تبلیغات و اطلاع رسانی در سطح محلی، ملی و بین المللی در زمینه قابلیت‌های گردشگری به جهت توسعه گردشگری در هر کدام از کانون‌های ناحیه.

منابع

- راست قلم، مهدی؛ خلیل مقدم، بیژن؛ و حیدری، رسول (۱۳۸۸). بررسی مزیت‌ها و محدودیت‌های توسعه کانون‌های گردشگری شهرستان شهر کرد با استفاده از تحلیل SWOT، فصلنامه مطالعات جهانگردی، شماره ۱۱ و ۱۲، ص ۱۲۶.
- زاهدی، شمس السادات (۱۳۸۲). چالش‌های توسعه پایدار از منظر اکوتوریسم، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ۷، ص ۹۲.
- سعیدی، عباس (۱۳۹۲). مفاهیم بنیادین در برنامه ریزی کالبدی-فضایی، فصلنامه برنامه ریزی کالبدی-فضایی، سال اول، شماره سوم، تابستان ۱۳۹۵، ص ۱۱.
- صرافی، مظفر (۱۳۷۹). مبانی برنامه ریزی توسعه منطقه‌ای، تهران، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، ص ۹۹.
- ضرغام، حمید و حاجی محمد امینی، صمد (۱۳۹۴). خوشه‌های گردشگری از نظریه تا عمل، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- طالشی، مصطفی و اسکندری، مجید (۱۳۹۲). راهبرد پیوند فضایی-عملکردی کوهستان و سواحل در پایداری توسعه گردشگری رودخانه کر گرگانود، مجموع مقالات همایش ملی توسعه صنعت گردشگری با تأکید بر پارک‌های ملی و تالاب‌ها با محوریت استان گلستان، ص ۱.
- مرشدی، بهنام؛ احمدی، داریوش، فرجی سبکبار، حسنعلی؛ و رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۳). پهنه بندی فضایی کانون‌های گردشگری به منظور تعیین مناطق بهینه خدمات گردشگری در استان فارس، فصلنامه برنامه ریزی منطقه‌ای، سال ۶، شماره ۲۱، بهار ۱۳۹۵، ص ۱۷.
- Akca, H. (2010). Assessment of Rural Tourism in Turkey Using SWOT Analysis, Journal of Applied Sciences, 6 (13).
- Bardolet, E., Sheldon, P.J. (2008). Tourism in Archipelagos Hawaii and the Balearics. Annal of Tourism Research, Vol.35, No.4, pp. 900-923.
- Douglass, Milk. (1998). "A Regional Network Strategy for reciprocal Rural-urban Linkages". In: TWPR. 20(1), pp.1-33.
- Elliott, A. (1997). politics and public sector management London: Rout ledge, tourism, No 1, p2.
- Halme, M. (2001). Learning for sustainable development tourism networks. Business Strategy and the Environment. 10, 100-114.
- Misra, R.P. and Achyutha, R.N. (1990). Micro Level Rural Planning: Principles, Methods and Case Studies. New Delhi: Concept Publishing Company.
- Niloofer Hashemi, Gholamreza Ghaffary. (2017). A Proposed Sustainable Rural Development Index (SRDI): Lessons from Hajji village, Iran, Tourism Management 59, 130e138.
- Okech, R. (2012). Rural Tourism As A Sustainable Development Alternative: An Analysis Whit Special Reference To Loanda, Kenya, Cultur, pp36-5۴.
- Rezvani, M.r., Akbarian Ronizi, S. R., Rohn Aldin Eftekhari, A.R. and Badr, S.A. (2012). Explain the sustainability benchmark indices in assessing the impacts of tourism patterns in rural areas around metropolis, Research in Human Geography, no81, pp69-9۴, □□ □□□□□□.

Scott, d., Lemieux, c. (2010). Weather and Climate Information for Tourism, Environmental Sciences, No 1, pp 146-183.

Sharpley, Richard, and Sharpley Julia. (2002). Rural Tourism: An Introduction.

